

УДК 631.11.001.76

JEL classification: O3; Q13; Q16

Павлова Г. В.

ORCID ID: 0000-0002-8158-2596

Кухарук А. Д.

канд. економ. наук, доцент

ORCID ID: 0000-0002-2792-4137

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

FEATURES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

У статті проведено аналіз інноваційної активності АПК на сучасному етапі. Наведено основні проблеми та недоліки інноваційного розвитку у зазначеній галузі та розглянуто найбільш впливові чинники, які призупиняють розвиток та впровадження інноваційних технологій у агропромисловість. Основними завданнями дослідження визначено наступні: проаналізувати процеси інноваційного розвитку в агропромисловій галузі господарства в Україні; виявити основні недоліки та проблеми, які спричиняють гальмування інноваційного розвитку в АПК; навести чинники, які сприятимуть розвитку інноваційних процесів в українських агропідприємствах. Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано різні методи дослідження, зокрема як загальнонаукові – аналізу і синтезу; наукової абстракції; індукції та дедукції, так і спеціальні – монографічний (під час дослідження сучасного становища інноваційних процесів АПК України); статистико-економічний (при аналізі показників); системний та комплексний підходи (під час розробки рекомендацій щодо розвитку інновацій у сфері агропромисловості). Визначено, що агропромисловий комплекс займає одну з провідних позицій серед галузей, які значно впливають на економічне становище України. Зазначено, що одну із провідних ролей в ефективному розвитку інноваційних технологій, зокрема саме агропромисловості, займає інноваційна інфраструктура: технополіси та технопарки, бізнес-інкубатори, оскільки вони сприяють виходу на інноваційний ринок. Проаналізовано динаміку капітальних іноземних інвестицій у сільське господарство за період 2010-2017 рр. Виявлено, що закордонні інвестори бачать в Україні потенціал саме в агропромисловій сфері, та готові вкладати кошти у її розвиток та впровадження інновацій у даний вид діяльності. Конкретизовано, що кількість науковців, що задіяні у виконання наукових досліджень та розробок за період 2010-2017 рр постійно скорочувалася. Запропоновано низку заходів із підвищення інноваційної активності агропромислового комплексу України, зокрема, підтримку у галузях селекції, нанотехнологій та генної інженерії.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційні технології, агропромисловий комплекс.

The article analyzes the innovation activity of agroindustrial complex at the present stage. The main problems and disadvantages of innovation development in this industry are presented,

and the most influential factors, which suspend the development and introduction of innovative technologies in the agroindustry, are considered. The main objectives of the study are as follows: to analyse the processes of innovative development in the agro-industrial sector of economy in Ukraine; to identify the main disadvantages and problems that cause the inhibition of innovation development in the agroindustrial complex; to identify the factors that will promote the development of innovative processes in Ukrainian agribusinesses. There are different methods of research used by the author, in particular general scientific methods - analysis and synthesis, are used in order to solve the problems set; scientific abstraction; induction and deduction, and special ones - monographic (during the research of the current state of innovative processes of the agroindustrial complex of Ukraine); statistical-economic (in the analysis of indicators); systematic and integrated approaches (during the development of recommendations for the development of innovations in the field of agro-industry). It is determined that the agroindustrial complex occupies one of the leading positions among the industries that have a significant impact on the economic situation in Ukraine. It is noted that one of the leading roles in the effective development of innovative technologies, in particular, the agroindustry itself, is the innovation infrastructure: technopolises and industrial parks, business incubators, as they promote entry into the innovation market. The dynamics of capital foreign investments in agriculture for the period of 2010-2017 is analysed. It has been revealed that foreign investors see the potential in the Ukrainian agro-industrial area, and they are ready to invest in its development and introduction of innovations in this type of activity. Specifies that the number of scientists involved in the implementation of research and development for the period 2010-2017 was constantly reduced. A number of measures were proposed to increase the innovation activity of the agro-industrial complex of Ukraine, in particular, the support in the fields of breeding, nanotechnology and genetic engineering.

Keywords: *innovations, innovative development, innovative activity, innovative technologies, agro-industrial complex.*

Вступ. Поєднання вдалого географічного розташування та сприятливого кліматичного становища робить агропромислову сферу дуже важливою в економічному розвитку України. Висока частка експорту аграрної продукції України зумовлена тим, що при її вирощуванні та переробці мінімізоване використання хімічних добавок та добрив. Однак існують такі чинники, які гальмують подальший ріст галузі, такими чинниками є: зростання цін на паливо; велика кількість застарілої, та замала кількість сучасної техніки; нераціональне використання ресурсів; недосконала система кредитування, а також організації та планування. Все це сприяє низькій ефективності підприємств агропромисловості. Вірним рішенням для подолання цих проблем служить перехід підприємств на інноваційний розвиток.

Тема агропромислового розвитку, зокрема розвитку технологій галузі, у сучасному світі досліджується українськими науковцями досить широко. Це питання вивчається у публікаціях таких українських вчених: О. Височан і Ю. Пікуш [1], О. Гнаткович [2], В. Гросул [3], Б. Мільнер [4], П. Саблук [5] та інші. І навіть незважаючи на те, що дана тема вивчається ще дуже великою кількістю спеціалістів та можна знайти величезну кількість літератури, у якій

розкриваються усі вищезазначені проблеми, досі єдиного шляху до вирішення усіх питань не знайдено.

Постановка завдання. Під час дослідження інноваційної діяльності аграрного сектору України, було встановлено наступні завдання:

- проаналізувати процеси інноваційного розвитку в агропромисловій галузі господарства в Україні;
- виявити основні недоліки та проблеми, які спричиняють гальмування інноваційного розвитку в АПК;
- навести чинники, які сприятимуть розвитку інноваційних процесів в українських агропідприємствах.

Методологія. Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано різні методи дослідження, зокрема як загальнонаукові – аналізу і синтезу; наукової абстракції; індукції та дедукції, так і спеціальні – монографічний (під час дослідження сучасного становища інноваційних процесів АПК України); статистико-економічний (при аналізі показників); системний та комплексний підходи (під час розробки рекомендацій щодо розвитку інновацій у сфері агропромисловості).

Результати дослідження. Існує нескінченна кількість визначень, які добре характеризують поняття «інноваційна діяльність». У роботі ми будемо досліджувати це поняття із точки зору аграрного сектора економіки України. Якщо розглядати дане явище як процес, то агроінновація – це удосконалюючі нововведення, які стосуються безпосередньо процесів, учасниками яких є люди, машини (інструментів та устаткування) та навколишні компоненти (природа), існування яких можливе або неможливе з втратою базових функціональних ознак [1]. Якщо дивитись із практичної точки зору, агроінновація – це функціонування організаційних структур під час розвитку кожного етапу інноваційної діяльності – від проектування та створення новацій, до їх впровадження у виробничі процеси [2].

У сільському господарстві інноваційна діяльність пов'язана із: удосконаленням технологій виробництва; оновленням технічної бази; підвищенням ефективності кожного процесу; збільшення конкурентних переваг не лише на рівні держави, а і в інтеграційних процесах, за рахунок наукових та технологічних досягнень. Аналіз кризового становища та вибір ефективного напрямку для покращення технологічного процесу в агросекторі веде до впровадження інноваційних технологій. Саме такий шлях веде до швидкого та найефективнішого розвитку галузі, виходу на світовий ринок, який є досить важливим для нашої країни, зважаючи на її аграрний потенціал.

Україна має надзвичайно сприятливі кліматичні умови та вдале географічне розташування для сільськогосподарської діяльності, але не може повністю забезпечити своє населення оптимальними цінами на продукцію даної сфери діяльності, через відсталість у технічному оснащенні та

недосконалість загальних процесів. За даними Державної служби статистики України, основними чинниками, які впливають на уповільнений розвиток АПК є: нестача власних коштів держави – 80% досліджених підприємств, великий обсяг витрат на впровадження нововведень – 55%, недостатня фінансова підтримка з боку держави – 25%, високий рівень економічних ризиків – 41%, недосконалий стан законодавчої бази держави – 40%, відсутність грошових коштів у замовника – 33%, недостатня кількість кваліфікованих робітників – 20%, неосвіченість у нових технологіях – 16% [6].

Одну із провідних ролей в ефективному розвитку інноваційних технологій, зокрема саме агропромисловості, займає інноваційна інфраструктура: технополіси та технопарки, бізнес-інкубатори. Вони сприяють виходу на інноваційний ринок. Сьогодні інноваційна структура України знаходиться ще на початковому етапі розвитку, та дуже потребує додаткової допомоги з боку держави або іноземних інвесторів. Якщо говорити про інвестиції у сільське господарство, то можна побачити, що існують зацікавлені інвестори, котрі готові вкладати кошти у розвиток агропромислового комплексу України (Рис. 1).

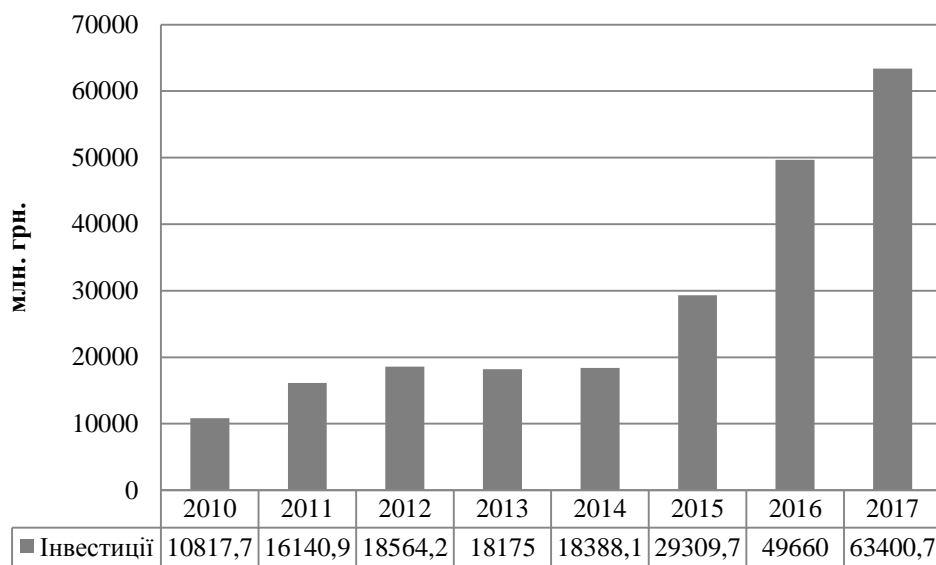

Рисунок 1 - Динаміка капітальних іноземних інвестицій у сільське господарство за період 2010-2017 рр.

Джерело: складено на основі даних [6].

Спостерігаючи динаміку іноземних інвестицій у розвиток сільськогосподарської галузі, можна побачити тимчасовий застій майже на одному рівні із 2012 по 2014 роки. Як раз у цей час Україна перебувала у досить скрутному економічному становищі. Але не дивлячись на кризу, вже у 2015 році ми спостерігаємо значне зростання іноземних інвестицій в сільськогосподарський сектор економіки України, і це зростання

продовжується і до сьогодні. Це говорить про те, що закордонні інвестори бачать в Україні потенціал саме в агропромисловій сфері, та готові вкладати кошти у її розвиток, та впровадження інновації у даний вид діяльності.

Слід уточнити те, що інвестиції – це лише деяка частина, яка впливає на впровадження інновації, також багато чого залежить саме від рівня кваліфікації працівників, а особливу увагу слід приділити робітникам, що займають управлінські посади. Сучасному фахівцю мало бути обізнаним лише у рамках свого виду діяльності, необхідно ще й знати деталі кожного процесу виробництва, щоб робота була здійснена максимально ефективно. Такий шлях до організації співробітників також вважається інноваційним підходом.

Також значну увагу у питанні розвитку інноваційної діяльності в країні слід приділити допомозі саме з боку держави. Як із фінансової сторони, так і у законодавчій базі. І навіть світовий досвід багатьох успішних країн говорить про те, що у питанні інновацій, фінансування із боку держави має значний вплив на загальний їх загальний розвиток. Та чим нижчим вважається рівень економічного розвитку, тим більше коштів необхідно виділити для покращення становища. Та навіть багато світових країн-лідерів на своєму досвіді показали, що один витрачений долар на наукову сферу приносить країні від 4 до 7 доларів прибутку. В країнах ЄС середня питома вага витрат на інноваційний розвиток країни у відсотках до ВВП становить більше 2%, а в Україні даний показник сягає лише 0,48% від загального показника ВВП країни [6]. Кількість наукових організацій в Україні за даними Державної служби статистики України, за період 2010-2018 років скоротилась близько на 30%. Також і скорочується кількість науковців (Рис. 2).

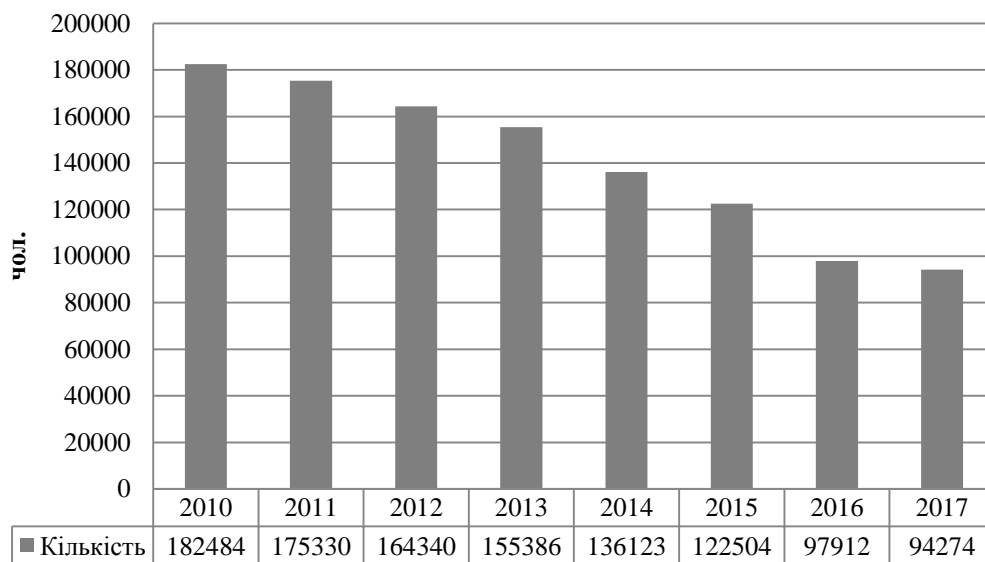

Рисунок 2 – Кількість задіяних у виконання наукових досліджень та розробок за період 2010-2017 рр.

Джерело: складено на основі даних [6].

За період 2010-2017 рр. можна бачити, що кількість працівників, задіяних у науковій діяльності за даний період скоротився більше ніж на 50%, і дані показники мають подальшу тенденцію до скорочення. Основною причиною такого скорочення спеціалісти називають високий рівень міграції населення. Багато кваліфікованих робітників виїжджають закордон, бо не бачать перспективи працювати у даній сфері діяльності в Україні, вони шукають для себе кращі варіанти за межами країни.

Станом на 2017 р. в Україні налічувалось близько 980 наукових організацій, із них 47% належать державі, 38% - приватним підприємствам та 15% належать закладам вищої освіти. Найбільша кількість (18% від загальної кількості) належала Національній академії наук України, у свою чергу саме Національній академії аграрних наук України належало більше 9% від загальної кількості організацій. За кількістю науково-дослідницьких організацій України, аграрна сфера займає третє місце серед усіх галузей економіки [6].

За результатами рейтингу «Global Innovation Index 2018» Україна посідає 43 місце серед усіх країн світу, та показник індексу інновацій країни станом на 2018 рік становить 38,52. Для порівняння, перше місце рейтингу займає Швейцарія, індекс інновацій становить 68,4, США займає 6 сходинку із показником 59,81, Росія – 46 місце із індексом інновацій 37,9. Порівнюючи із 2017 роком Україна піднялась на 7 сходинок, це обумовлено зростанням коефіцієнту інноваційної активності, тобто співвідношенням інноваційних результатів до закладених інноваційних ресурсів [7].

На сьогоднішній день основне завдання аграрної політики України має бути зосереджене на розвитку наукової та інноваційної діяльності. Це дуже ефективний шлях до зупинення економічного спаду країни та подальшого стрімкого зростання. Для того, щоб подолати низький рівень інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств, необхідно вжити певні заходи:

- ввести зміни до законодавчої та інституційно-правової бази щодо методів, які використовуються для діяльності сільського господарства. В країні має бути розроблено такий метод ведення сільського господарства, котрий матиме найбільший рівень ефективності за найменшими втратами. Це можна досягнути, якщо приділити увагу саме інноваційним процесам, зокрема на законодавчому рівні;
- збільшити фінансове забезпечення інноваційної діяльності з боку держави, а також за допомогою залучення іноземних інвестицій. Більшу увагу навіть варто приділити саме фінансовій допомозі з боку держави для того, щоб інноваційний розвиток аграрного сектору мав своє місце саме в межах України;
- підвищити рівень кваліфікації робітників наукової сфери діяльності;

- стимулювати не лише розробку інноваційних проектів, а і їх впровадження у виробництво. Необхідно розуміти, що вкладаючи кошти зараз у інноваційний розвиток, потім це принесе не лише прибуток, а і допоможе вирішити багато питань, що стосуються як економічного, так і екологічного становища країни;
- розвивати підтримку у галузях селекції, нанотехнологій та генної інженерії.

Це лише початкові етапи, які я пропоную запроваджувати для подальшого розвитку інноваційної діяльності аграрного сектору економіки України.

Висновки. Отже, впровадження та використання інноваційних технологій в агропромисловій сфері несе із собою загальний прогресивний розвиток сільського господарства, допомагає залученню іноземних інвестицій, збільшує ефективність процесів виробництва, сприяє зміцненню економічної та технічної систем. Але замало лише впроваджувати певні інновації, адже даний вид діяльності надалі буде ще більш стрімко розвиватись у світі, необхідно слідкувати за світовим досвідом провідних країн світу, а також розвивати інноваційні технології у власному напрямку.

За підсумками досліджень можна сказати, що загальні інноваційні процеси в Україні наразі знаходяться на стадії розвитку, даний вид діяльності не можна назвати стабільно зростаючим. Проте якщо окремо виділити саме інноваційні процеси в агропромисловості, то можна дійти до висновку, що держава приділяє саме цьому сектору значну увагу у розвитку наукових досліджень. Необхідно лише обрати правильний шлях, який допоможе ефективно використовувати весь потенціал України у сільському господарстві.

Література:

1. Височан О. С., Пікуш Ю. В. Наукові підходи до визначення понять "інновації" та "інноваційна діяльність" у сільському господарстві. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 3. Режим доступу: [www.nbu.gov.ua/portal/.../101"104.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/.../101)
2. Гнаткович О. Д. Активізація інновацій у сільське господарство України. *Ефективна економіка*. 2009. Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua.
3. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні. Бюлетень *Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2010. №1(3), Т. 1. С. 76–82.
4. Мильнер Б. З. и др. Инновационное развитие: экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями. М.: ИНФРА-М, 2010. 624 с.
5. Саблук П. Стан і перспективи розвитку агропромислового комплексу України. *Економіка України*. 2008. №12. С. 4–18.
6. Державна служба статистики України, 2017.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. The Global Innovation Index 2018. Innovation Feeding the World - https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.